

VSEŽIVLJENJSKO SVETOVANJE

Življenjska zgodba in njen pomen v svetovanju odraslim

*Doc. dr.
Dušana
Findeisen,
Filozofska
fakulteta v
Ljubljani*

POVZETEK

Avtorica preučuje čas postmoderne, ko se nekdanja družbena struktura preobrazi in drobi na manjše koščke, ko se paradigma družbenih sprememb širi. V tem času smo priča večanju praznega, vmesnega prostora. To nas vodi v negotovost, tako da potrebujemo vse več svetovanja. Posledično nastajajo tudi novi svetovalni poklici ali pa nekateri stari poklici dobivajo nove svetovalne razsežnosti. Pri tem avtorica poudari, da je svetovanje potrebno skozi celo življenje in na vseh življenjskih področjih.

V svetovanju se tkejo odnosi. Dobra poznavanja svetovanca pa ni brez poznavanja njegove življenjske zgodbe, tj. zapisa, ki je tekel v njem ob zunanjih dogodkih, pa tudi ne brez poznavanja njegovih razmerij z družbenimi skupinami. Poznavanje življenjske zgodbe ni pomembno zgolj v svetovanju ali izobraževalnem svetovanju. Svoj pomen ima, poudari avtorica, tudi za programiranje izobraževanja odraslih.

Ključne besede: svetovanje, svetovalni proces, družbena struktura, odnosi, življenjska zgodba

Svetovanje je proces, v katerem svetovalec svoje znanje, izkušnje in kulturo deli s svetovancem. Kadar delimo znanje z nekom, z njim neizogibno vstopimo v odnos. Tako pravimo, da je svetovalni proces poleg zbiranja in nudenja ustreznih informacij predvsem proces, v katerem se tkejo odnosi.

Svetovalni proces tedaj temelji tako na zbiranju in posredovanju informacij kot tudi na poznavanju svetovančeve življenjske zgodbe in kulture. Le tako more svetovalec svetovanca uvesti v zanj pomembna bivanjska znanja.

CILJNE SKUPINE, KI JIM JE NAMENJENO SVETOVANJE

Med prednostne ciljne skupine se danes uvrščajo (1) mladi, (2) zaposleni odrasli in

(3) osebe s posebnimi potrebami. Pomembna ciljna skupina v svetovanju so tudi (4) družine v vseh obdobjih njihovega obstoja.

Poudarek družbenim razsežnostim svetovanja dajejo predvsem Francozi in študij strokovne literature s področja svetovanja pokaže, da so francoski raziskovalci doslej opravili vrsto raziskovalnih nalog o svetovanju takšnim ciljnim skupinam v odvisnosti od družbenih sprememb. Naj v osvetlitev te trditve navedemo le nekatere naslove raziskav, ki sami zase pričajo o vse večjem pomenu svetovanja, pa tudi mentorstva in vodenja odraslih: "Svetovanje in vodenje mlajših odraslih za vstop v svet dela", "Svetovanje mlajšim odraslim ob izgubi življenjskega smisla", "Šolsko svetovanje srednješolcem iz privilegiranih socialnih okolij (na prvi pogled tema presenetni!)", "Svetovanje mladim v

splošno-izobraževalnem okolju", "Svetovanje mladim v zdravstvenem izobraževanju". Precej manj raziskav je namenjenih tradicionalnemu, uveljavljenemu šolskemu svetovanju.¹

Svetovanje zaposlenim odraslim se nanaša na zdaj močno spremenjeno življenje v delovnem okolju. Tako, denimo, nastajajo novo izobraževanje in novo svetovanje pa tudi novi centri za preprečevanje in zdravljenje moralnega preganjanja na delovnem mestu ipd.

Svetovanje je še posebej potrebno za skupine s posebnimi potrebami, ki naj svojo kulturo

čim bolj približajo tisti kulturi, ki v družbi najbolj omogoča razvoj. Gre za skupine prebivalcev, ki so manj številčne ali pa so pod kulturno nadvlado drugih, kar gre na-

vadno skupaj, razen v primeru žensk. Nekatere francoske raziskave se ukvarjajo s svetovanjem ženskam, denimo raziskava z naslovom "Materinstvo, osebnostna preobrazba, poklicne spremembe". Skupine s posebnimi potrebami pa je moč razlikovati tudi glede na težave, ki jih družijo: zdravstvene težave, duševne bolezni, stanje

po nesreči. V povezavi s temi težavami potrebujejo kopico svetovanja. Ali pa imajo odrasli težave z drugo kulturo. Te se pojavijo, denimo, z migracijo, s prebežništvom.

Svetovanje je potrebno tudi v povezavi s procesi, oziroma s preprečevanjem in lajšanjem družbene izločenosti. Tako so ga deležni npr. trajno nezaposleni, starejši itn. Svetovanje pa potrebujejo tudi tisti, ki jim je bila odvzeta svoboda, denimo azilanti, zaporniki.

Nekatere raziskovalne naloge so namenjene preučevanju določenih poklicev in funkcij, ki še nedavno niso imeli prav nič opraviti s svetovanjem, danes pa so pridobili več

svetovalnih razsežnosti: gre za vodilne strokovnjake, menedžerje, ustanovitelje novih podjetij in raziskovalce; ali pa gre za poklice, ki so sicer bližje svetovanju: poklicni svetovalci, vzgojiteljice v vrtcu, vzgojiteljice v jaslicah. Te spremljajo starše, očete, matere, pare in jim svetujejo. Vse to kaže, da je potrebno učenje navedenih spremljati poklicno, četudi je doslej veljalo, da si vsi navedeni pridobijo znanje predvsem izkušensko z interakcijami v svojih družinah.

V drugih nalogah francoski raziskovalci preučujejo tudi prekinitev poklicne poti in potrebo po svetovanju v takšnih primerih. "Odpoved delovnega razmerja in potrjevanje samopodobe", "Spreminjanje poklica in samostojno učenje in usposabljanje za življenje" ipd. Svetovanje je potrebno tudi v povezavi s starostjo osebe in s tem, kako v različnih letih oseba doživlja svoj poklic, kar je močno odvisno tudi od družbenih konstruktov.

SVETOVANJE NAJ NAS SPREMLJA SKOZI CELO ŽIVLJENJE

Svetovanje se nanaša na široko družbeno polje, veliko ga je in močno ga potrebujemo. To je nenazadnje tudi razumljivo, kajti človek potrebuje svetovanje skozi vse življenje, in če je temu tako, tedaj svetovanje neizogibno zadeva tudi vsa področja življenja. Še več, dotika se celo področij na robu življenja, kot so, denimo, huda bolezen, smrt, izločenost iz kulture in družbe, izguba svobode.

V svetovanju starejšim odraslim in v programiranju izobraževanja za njih pogosto preučimo tudi značilnosti njihove "starostne kohorte". "Kohorte" družijo neka skupna doživetja sredi njim skupnih družbenih dogajanj. *Svetovanec tedaj v svetovanju s pomočjo svetovalca išče in odkriva svoj pomen dogodkov v svojem življenju, ki so ga oblikovali v preteklosti in ga določajo tudi*

Svetovanje dobiva vse nenavadnejše vsebine.

Vse več poklicev dobiva svetovalne razsežnosti.

Svetovalec odraslim in svetovalec v izobraževanju odraslih se ne more zadovoljiti z zaznavo in analizo svetovančeve situacije in stiske. Prav tako ni dovolj, da nudi svetovancu zgolj ustrezne informacije, čeprav je tudi to pomembno. Če želi biti uspešen, mora poznati svetovanca in preučiti njegovo življenjsko zgodbo. Prične v času, ko je bil svetovanec še otrok, spremlja njegovo zgodbo v odraslosti in tja v pozna leta njegovega življenja. Gre za zgodbo, ki se je odvijala v svetovančevi notranjosti, pravzaprav za zapis o tem, kaj je občutil ob zunanjih dogodkih. Gre pa tudi za zgodbo, ki je nastala med njim in družbenimi skupinami, ki jim je pripadal.

*dan*es. Preučevanje življenjske zgodbe tako svetovancu omogoči, da tudi sam zagleda notranjo povezanost, "rdečo nit" svojega življenja, vzroke in posledice. In to je zanj priložnost za učenje in spreminjanje.

V življenju se od malih nog srečujemo s svetovanjem in mentorstvom. Malokdo pomisli na to, da so matere pravzaprav prve svetovalke svojim otrokom in njihove mentorice, saj jih uvajajo v bivanje in jim posredujejo potrebna bivanjska znanja. Podobno tudi starši, stari starši in drugi pomembni odrasli, kasneje pa tudi univerzitetni profesorji, direktorji, vodje v poklicnem svetu. Svetovanje je temelj vzgoje in temelj socializacije človeka skozi celo življenje. Utemelji se na tistem, kar človek v danem trenutku je, zna ali poseduje. Biti, znati in posedovati pa je nasledek predhodnega življenja in zato je tako zelo pomembno, da svetovalec spozna življenjsko zgodbo svetovanca, da bi ga razumel v sedanjosti in mu znal dobro svetovati.

SVETOVANJE ZA ŽIVLJENJE IN POKLIC

Svetovanje za življenje se od poklicnega svetovanja razlikuje po tem, da je prvo lahko zelo osebno, drugo pa je nekje med osebnim in poklicnim svetovanjem. Gre za nekakšno "vmesno spretnost". Pri nas največkrat govorimo o svetovanju za načrtovanje poklicne poti (v smiselno ohlapnem prevodu: načrtovanje kariere). Takšno svetovanje je

neločljivo povezano s psihološkim in socialnim svetovanjem. Vsekakor pa je svetovanje zmeraj večplastno, kar svetovalca napoti v nenehno učenje. Še več, ker je svetovanje proces, tudi svetovalec ne more obstati na mestu in mora zmeraj znova ikati odnose, spoznavati kulturo, poglobljati psihološka in druga znanja, da bi lahko svetovanca povezal z njim samim pa tudi s kulturo, ki svetovanca obdaja.

Matere so prve svetovalke svojim otrokom.

HIERARHIČNI ODNOSI V SVETOVANJU

Svetovalec v izobraževanju odraslih lahko prevzame različne vloge. Nemalokrat, še posebno v nestalnih družbenih pogojih, v družbi tvegovanja (Beck, 1999) se lahko spremeni v guruja, drugič spet je odraslemu učitelj ali profesor. Lahko pa je tudi njegov

Svetovanje ima vselej tudi psihološko dimenzijo.

V svetovanju se navadno hierarhični odnosi, ki vladajo v družbi, zabrišejo, lahko pa se, prav nasprotno, tudi ohranijo. Nekateri odrasli namreč želijo svetovanje s položaja starša (Berne, 1989) in ga zlahka sprejmejo, drugi spet takšno svetovanje zavračajo. Tako mora svetovalec začitati, katero ego stanje se dopolnjuje z ego stanjem, v katerem svetovanec je, pa tudi katero ego stanje ustreza življenjskemu slogu svetovanca.² Svetovalec in svetovanec se namreč lahko povsem razideta, če svetovalec v najboljši nameri poskuša svetovanca zaščititi na način kritičnega ali ljubečega starša.

mentor, vodnik, zaupnik ...

Nasprotno pa se, še posebej v primeru funkcionalno nepismenih ljudi s krajšo izobrazbeno potjo, ki cenijo pomensko enoznačnost, zdi svetovanje s položaja starša zaželeno, saj jim nudi občutek varnosti.

ODNOSI SE GRADIJO SKOZI CELO ŽIVLJENJE IN SVETOVANJE JE ZA VSA ŽIVLJENJSKA OBDOBJA

V industrijskem obdobju so se nekdanji načini tkanja vezi v skupnosti močno spremenili. V mislih imamo tkanje za življenje

bistvenih pa tudi družbenih in poklicnih vezi. V času postmoderne pa se srečujemo z drugače stkanimi ali prekinjenimi vezmi. Družbene prekinitve in paradigma sprememb današnjega časa, drobljenje družbe, vse to pušča

veliko praznega, vmesnega prostora, kar vodi ljudi v negotovost in naredi, da imajo vse večjo potrebo po svetovanju.

Zlagoma se kot odziv na zdajšnje stanje poveča potreba po različnih novih oblikah povezanosti in vzajemnosti. *Ustvarjajo se izobraževalna in druga gibanja, v katerih se vzajemno izmenjujejo znanja.* Prihaja do prave eksplozije socio-kulturne animacije, kjer je moč delovati z drugimi, se skupaj z njimi učiti in menjati znanje, izkušnje in kulturo. Mehanizem dajanja, darovanja, na katerem je utemeljeno tudi uspešno svetovanje, naklonjenost do drugega postaja dejavnik družbene kohezije.

Kaj naredi svetovalca? Vsekakor odnosi, osebni odnosi in odnosi, ki se tkejo v skupnosti. Težko si zamislimo svetovalca brez izkušenj z osebnimi odnosi in odnosi v družbi. Svetovalec v izobraževanju odraslih mora biti občutljiv (Rogers, 1980) in mora biti pronicljiv na prav poseben način, da se

V družbi tveganja ima vse več ljudi potrebo po svetovanju.

lahko upre površnim vtisom in zaznavam o svetovancu in situaciji, v kateri se ta nahaja. *Odnosi, ki se tkejo v izobraževanju, imajo zmeraj ozadje, ki ga je v izobraževalnem svetovanju treba razumeti.*

V svetovanju so torej pomembni odnosi in področje, na katerem so se razvili. Mislenci, ki so se ukvarjali s psiho-kognitivnim razvojem odraslega, so nam v veliko pomoč, da lažje razumemo razvoj odnosov skozi življenje. Eric Erikson (1994) tako v prikazu razvojnih stopenj življenja pokaže, kako se tkejo medsebojni odnosi in vezi. Spomnimo se: v prvi fazi življenja je otrok hkrati nezaupljiv in zaupljiv in njegovi odnosi so osredotočeni predvsem na mater; v drugi fazi življenja se odnosi razširijo na starše in sorodnike okrog matere. V tretji fazi življenja se odnosi razširijo na družino, potem na sosesko, šolsko okolje, na vrstniške skupine in druge referenčne skupine. Vse to so za človeka mesta socializacije človeka. S preučevanjem življenjske zgodbe omogočimo svetovancu, da zagleda tudi pomen teh odnosov za svoje življenje. Tako človek v toku življenja oblikuje svojo samopodobo ali pa ostane razpet med različne družbene vloge

Sleherno življenje ima svojo strukturo in dobro jo je razumeti. Levinson (v Vandenplas-Holper, 1988), denimo, trdi, da se struktura življenja poveže s strukturo osebnosti in družbeno strukturo in struktura življenja opredeljuje odnose med obema drugima strukturama. Tako svetovalčevo življenje ni mogoče obravnavati zgolj posamično, marveč ga je potrebno preučiti tudi z vidika družbe, v kateri je svetovanec bil ali je. Tako je denimo nesmiselno svetovati starejšim odraslim, kako naj se obnašajo v visoki starosti, ne da bi poznali "družbeno strukturo", v kateri so bili nekoč in v kateri so zdaj. Priporočati prostočasno izobraževanje starejšim odraslim, ki so bili vzgojeni v času protestantske delovne etike, ki ni cenila prostega časa, je odveč in nesmiselno (Campbell, 2001). Nasprotno pa svetovati mladim, naj bo delo središčno polje njihovega življenja in to v času generacije "fun children" (otroci zabave), kot jih imenuje nemški sociolog Ulrich Beck (1999), je prav tako odveč. Še več, biti star v Parizu ni isto, kot biti star v manjšem slovenskem mestu. Rešitve, ki so dobre za velika mesta, dopuščajo raznolike oblike življenja, življenjsko kontinuiteto in kontinuiteto delovanja tudi v visoki starosti, niso primerne rešitve za manj socialno okolje, tj. ožje okolje z močnim socialnim nadzorom in z manjšim številom možnosti in spodbud. Svetovalec mora tedaj zagledati *socialno strukturo svetovanca*.

in ne ve, kdo je in kam plove. Tedaj zgubi smisel svojega početja ...

V vseh fazah razvoja je svetovanje potrebno. V sleherni fazi pa je potrebno razumeti tudi odnose, ki so se oblikovali poprej. Potrebno je preučiti življenjsko zgodbo svetovanca. Kako naj svetujemo nekomu, za kakšno izobraževanje naj se odloči, če razpolagamo le s podatki o šolah in smereh izobraževanja, če ne poznamo človekove življenjske zgodbe in tedaj tudi ne razumemo njegovih psiholoških zmožnosti in potreb?³

V odraslosti se pahljača pomembnih odnosov razširi na prijatelje, spolnega partnerja, partnerja, na sodelavce. Pomembno je, da človek takšno širitev doživi. Zato mladim ljudem svetovalec svetuje, naj se vključijo v sisteme, v katerih so takšni odnosi možni in raznoliki. To povečuje število situacij in odnosov, s katerimi se mlad človek srečuje. V njih nabira pozitivno pa tudi negativno znanje, kar lahko spodbudi njegovo delovanje in odločitve.⁴

V strokovni literaturi najdemo *pojem biokognitivno svetovanje*. V prevodu bi to morda pomenilo *svetovanje za spoznavo svoje življenjske poti*. Takšno svetovanje naj torej

svetovanca pripelje do spoznanj o njegovi življenjski poti. Svetovanje, ki temelji na biografskem učenju (Alheit, 1994). Poznavanje življenjske poti pa ni pomembno le za izobraževalno svetovanje, marveč tudi za programiranje izobraževanja odraslih.

SKLEPNA MISEL

V času post-moderne, ko se nekdanja družbena struktura preobrazi in se družba drobi na manjše koščke, ko se paradigma družbenih sprememb širi, smo priča širjenju praznega, vmesnega prostora. To vodi ljudi v negotovost, kajti njihova temeljna potreba po strukturi v takšnih razmerah ni dobro zadovoljena. Potrebe po svetovanju skozi vse življenje in na vseh področjih življenja se posledično povečujejo in tako nastajajo novi svetovalni poklici ali pa nekateri poklici dobivajo tudi svetovalne razsežnosti.

Svetovanje pa ni zgolj posredovanje pomembnih in ustreznih informacij. V svetovanju se tkejo odnosi. Svetujemo nekomu, posameznemu svetovancu in tako je svetovanca treba dobro poznati. Dobrega poznavanja svetovanca ni brez poznavanja

njegove življenjske zgodbe, tj. zapisa, ki je tekkel v njem ob zunanjih dogodkih pa tudi njegovih razmerij z družbenimi skupinami skozi celo življenje. Le takšno, na dobrem poznavanju svetovanca utemeljeno svetovanje ga uvede v bivanjska znanja, ki jih ta potrebuje. Poznavanje življenjske zgodbe ni pomembno zgolj v svetovanju, v izobraževalnem svetovanju. Svoj pomen ima tudi za programiranje izobraževanja odraslih.

LITERATURA IN VIRI

Alheit, P. (1994). Was die Erwachsenenbildung von der Biographie und Lebenslauforschung lernen kann. V Lenz, W. (ur.), *Modernisierung der Erwachsenenbildung*. Wien: Böhlau.

Beck, U. (1999). *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.

Brami, G. (1995). *Droits et libertés des personnes âgées hébergées*. Paris: Berger-Levrault.

Campbell, C. (2001). Romantična etika in duh sodobnega porabništva. Ljubljana: Studia Humanitatis.

Pineau, G. (2002). L'accompagnement en formation de l'avant naissance à l'après la mort. Entre solidarité et professionnalité. V Jean-Pierre Boutinet in Gaston Pineau (ur.), *Education permanente, L'accompagnement dans tous ses états*, št. 153, let. 4, str. 34.

Rogers, C. (1980). *A Way Of Being*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Sainsaulieu, R. (1988). *L'indentité au travail*. Paris: Presses de la fondation nationale des sciences politiques.

Vandenplas-Holper (1998). *Le développement psychologique à l'âge adulte et pendant la vieillesse*. Paris: PUF.

nepismeno osebo, ki o teh vprašanih ne razmišlja dovolj. Svetovanje v tem primeru ni ustrezalo že na najpreprostejši ravni dajanja informacij. Sestra se ni poglobila v življenjsko zgodbo pacienta. V nasprotnem primeru bi zaznala, da ne potrebuje svetovanja s položaja starša.

³ *Mlad fant je z mentorjevo in svetovalčevo pomočjo zaključil študij prava. Laični svetovalac je poznal fantovo življenjsko zgodbo pa tudi njegovo obotavljanje, strahove, intelektualne zmožnosti in vedenjske značilnosti. Fant si je želel postati advokat. Poklicjal je mnoge advokate in kar sedem med njimi ga je poklicalo na razgovor. Ko je fant zaslutil, da gre zares, ga je popadel strah in storil je vse, da ga advokati ne bi sprejeli na preizkušnjo. Svetovalac je doumel, da advokatura ne bo prava pot za mladega fanta in ga je preusmeril v delo v ustanovi s trdnim sistemom, kar ga je sicer dolgočasilo, a je tu delo psihološko zmogel.*

⁴ *Mlada dekle je zaključilo študij ekonomije. Minevali so meseci in kljub obubožanosti se ni hotela zaposliti. Teško ji je bilo dopovedati, da zamuja razvojne prilike pa tudi prilike razširitev odnosov, osebnih in poklicnih.*

¹ Podrobnejši Pineau, Gaston: *L'accompagnement en formation de l'avant naissance à l'après la mort. Entre solidarité et professionnalité*. V Jean-Pierre Boutinet in Gaston Pineau (ur.): *Education permanente. L'accompagnement dans tous ses états*, N 153, let. 4, 2002.

² *Pri osebi, ki je prišla na zdravniški pregled, je zdravnik ugotovil, da ima visok krvni tlak. Medicinska sestra je opravila elektrokardiogramski zapis in ob tem dobronamerno bolnika karala, mu dopovedovala, kaj je zdrava prehrana, zdrav način življenja. Podala je vrsto informacij, ki bi bile ustrezne za funkcionalno*